

Észrevételek Czebe András: *A forenzikus azonosítás filozófiája* című doktori értekezéséről²

Az értekezés szerzője a bevezető fejezetben megerősíti, hogy dolgozatának kriminalisztikai tárgya a forenzikus azonosítás, célja pedig a forenzikus azonosítás filozófiai megalapozása. Utóbbi feladatra kizárólag a materialista világnézetre támaszkodó bölcseségeket tartja alkalmasnak. A dolgozat következő kijelentése világos beszéd: „A forenzikus azonosítás elméletét ezért nem tekinthetjük világnézetileg semlegesnek. Napjaink kriminalisztikai diskurzusában mégsem találkozunk e kérdéskörrel.”³ A továbbiakból az is kiderül – legalább is Czebe András így gondolja –, hogy a kriminalisztikai diskurzusnak ez a „fogyatékosága” a természettudományok „önhittségével” magyarázható, azzal az állítólagos „tévhitel”, hogy a tudomány autonómiája lehetővé teszi a művelője számára, hogy világnézetileg semleges maradjon. Ezzel összefüggésben azt állítja, hogy a következő veszélyforrás a nem materialista világnézeti alapokon nyugvó filozófiák „agnosztikus buktatója”: „A forenzikus azonosítás elméletében ezért úgy gondolom, hogy *heurisztikus módszerként* kell felhasználnunk a forenzikus logika világnézeti, elméleti és módszertani alapjait. *A szakértői következtetésekre így a világegész abszolút totalitását visszatükröző, relatív totalitásként tekinthetünk, amelynek kettős – extenzív és intenzív – kimeríthetetlenségében az általános és a specifikus axiómák teremtenek rendet. Tudniillik, ezzel megakadályozzuk, hogy világunk kimeríthetetlensége az agnosztikus relativizmus buktatójába vezessen minket.*”⁴

Ez egy rendkívül ambiciózus program. A szerzőnek joga van ilyen kutatási programot hirdetni, de helyesebb volna, ha ezt a programot nem kijelentő, hanem kérdő mondatokkal vezetné be, majd pedig kutatásainak eredményeként jutna el előfeltevései igazolásához, avagy éppen azok kritikájához, netán a cáfolathoz. Megjegyzem, hogy ismerem olyan hazai filozófust, Földesi Tamás, egykori tanárom személyében, aki az emlegetett buktatókat sikeresen kerülte el, de nem a marxista ismeretelméletre támaszkodva, hanem éppenséggel attól eltávolodva, a pozitívizmus és a nyelvfilozófia polgári irányzataiból történő bőséges töltekezés eredményeként.⁵ Hasonló irányokba tájékozódott a jogfilozófia jeles művelője, Peschka Vilmos is, akinél „a visszatükröződés a legtávolabbról sem jelent valaminő mechanikus jelenséget, hanem sokkal inkább olyan folyamatot, amely az emberi és társadalmi lét sajátzerűségeiből adódóan bizonyos mértékű autonómiát élvez”.⁶ A most idézett tanulmány Szilágyi Pétert is megemlíti, mint aki ugyancsak elutasítja a visszatükröződés mechanikus felfogását. Ebben a kontextusban is felmerül Visinszkij neve, akire Czebe is többször hivatkozik. Ez önmagában akár indokolható is lenne, hiszen az egykori szovjet főügyész nagyműveltségű jogász volt, aki alaposan ismerte a büntető-jogtudomány teljesítményeit. Azt is elfogadom, hogy a disszertáns szemmel láthatóan élesen elválasztja egymástól a tudományos munkásságot a főügyészi teljesítménytől. Ugyanakkor fontosnak tartom megjegyezni, hogy Visinszkij sokszor idézett alapmunkájának (*A perbeli bizonyítás*

¹ Professzor emeritus, NKE, Rendészetelméleti és -történeti Tanszék, finszter.geza@uni-nke.hu

² Czebe András: *A forenzikus azonosítás filozófiája*. Doktori értekezés. Győr, 2019. Kézirat.

³ I. m. (Kiemelés: F. G.)

⁴ I. m. (Kiemelés: F. G.)

⁵ Lásd Földesi Tamás: *A megismerhetőség modern problémái*. Budapest, 1971. Kossuth Könyvkiadó; Földesi Tamás: *Igazság az igazságról*. Budapest, 1976, Kossuth Könyvkiadó.

⁶ Szmodis Jenő: Lappangó államelmélet Peschka Vilmos jogfilozófiájában. *Államtudományi Műhelytanulmányok* 2018. 5. szám

elmélete a szovjet jogban) a második része olyan konkrét jogeseteket elemez, amelyek egészen nyilvánvalóvá teszik, hova lehet züllesztetni a büntetőeljárást, ha azt világnézeti alapon, mint az „osztályharc egy mozzanatát” szemléljük. Ugyanis ez a mondat is Visinszkijtől származik.⁷ Ennek ellenére a hatalmas, igényesen összeválogatott szakirodalom a szerző dicséretére szolgál. Itt azonban szólnom kell egy további hiányról. Michel Foucault *Az igazság és az igazságszolgáltatási formák* című kötete⁸ szorosan kapcsolódik a disszertáció témájához és gazdagíthatna volna a szerző mondanivalóját.

Az értekezés a forenzikus azonosítás problémájának a filozófiai megoldását prezentálja. Számomra mégis tisztázandó kérdés, hogy a szerző mit ért forenzikus azonosítás alatt? Ezt nekem az egész dolgozat többszöri tanulmányozása ellenére, nem sikerült megállapítani. Van ugyan egy lábjegyzet a bevezetésben, ami értelmezi a forenzikus tudomány fogalmát. Már az is furcsa, hogy ezt lábjegyzetben találjuk, holott az egész dolgozat legfontosabb vizsgálati tárgyáról van szó. Nem beszélve arról, hogy az értekezés címében nem a tudomány szó, hanem az azonosítás fordulat szerepel, így a lábjegyzet ellenére továbbra is kérdés marad: a szerző mit tekint forenzikus azonosításnak? A lábjegyzet szerint forenzikus tudomány a kriminalisztikának azon ága, amit a kontinentális jogi kultúrában krimináltechnikának ismerünk. Úgy vélem, a következő gondolatsor, ha nem is oldja meg, de közelebb visz a definíciós problémához: „Ha a gyakorlati, még inkább személyi oldalról szemléljük, nézetünk szerint az igazságügyi tudomány (forensic science) több is, de valahol kevesebb is, mint maga a kriminalisztika. Több annyiban, hogy a forenzikus jelleg leginkább az igazságszolgáltatás végső szakaszában, a tárgyalóteremben domborodik ki. A „forensic scientist”, az igazságügyi szakértő megállapításait (amelyeket a tudomány aktuális állásának megfelelő módszerek, eljárások alkalmazása táplál) vélemény formájában terjeszti elő.”⁹

Tételezzük fel, hogy az értekezés forenzikus azonosításon a kriminalisztikai azonosításnak azt a területét érti, ahol az azonosítási művelet természettudományos felkészültségű szakértő közreműködésével történik. Megjegyzem, hogy a kriminalisztikai azonosítás-elmélet behatóan foglalkozik az azonosítás műveletének hétköznapi tudattal és/vagy szakmai (kriminalisztikai) gyakorlattal megvalósuló szintjeivel, amelyek nem igényelik, vagy éppenséggel nélkülözik a tudományos háttérrel. Elfogadom azt is, hogy a szerző kizárólag a tudományos alapokra helyezett azonosítást tekinti kutatási tárgyának, de nem lett volna baj, ha munkájában legalább utal arra, hogy a büntetőjogi megismerési folyamatban a tudományokkal nem támogatott szakmai praxisra is szükség van. Azonban ebben az esetben számára nem megkerülhető lenne a kérdés: vajon a hétköznapi ismeretekre, avagy a szakmai felkészültségre alapított azonosítás sem tekinthető világnézetiileg semlegesnek, vagy itt engedmény tehető?

Az utóbb említett problémát is eloszlatná a disszertáció, ha kiinduló tételei nem kijelentésekben, hanem hipotézisekben kerülne megfogalmazásra. Ebben az esetben azt a hatalmas, és tiszteletre méltó tudásanyagot, amelyet a dolgozat a tárgyalás során felsorakoztat, arra lehetne felhasználni, hogy a záró gondolatok című fejezet valóban a tudományos eredmények összefoglalása legyen.

Feltűnő, hogy az értekezés aránytalanságot mutat abban, hogy a teljes terjedelemben közel a felét egyetlen szakértői területnek, a daktiloszkópiának szenteli. Még ez sem lenne baj, ha ennek az okát is látnánk. Saját véleményem az (a szerző álláspontját nem tudtam kideríteni), hogy a daktiloszkópia a klasszikus kriminalisztikai (forenzikus) szakértői területek egyike, a nyom- és az írásszakértői ágazatokkal együtt, ahol a természettudományos kutatások

⁷ Vö. Andrej Januarjevics Visinszkij: *A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban*. Ford. Benkő Gyula. Budapest, 1952. Akadémiai Kiadó.

⁸ Vö. Michel Foucault *Az igazság és az igazságszolgáltatási formák*. Ford. Sutyák Tibor. Debrecen, 1998. Latin Betűk.

⁹ Angyal Miklós (szerk.): *Kognitív kriminalisztika*. Budapest, 2019. Dialóg Campus Kiadó, 15.

eredményei ellenére az azonosítás nem a feltárt természettudományos törvényszerűségekre, hanem morfológiai adottságok éles, vagy kevésbé éles szemű megfigyelésére támaszkodik. Ezt erősíti Czebe munkája is, amelyben – egyébként helyesen és nem tanulságok nélkül – nagy teret ad egy hibás azonosítás ismertetésének. Ebből nem az következik, hogy ezekről a szakértői műfajokról le kellene mondani, hanem csupán az, hogy a bizonyítás során az ilyen szakvéleményeket fokozott kritikával szükséges illetni. A disszertáció érinti a Daubert kritériumok néven ismert ajánlást, amelyben az USA Legfelsőbb Bírósága négy szempontot határozott meg az igazságügyi szakvélemény tudományos megalapozottságának ellenőrzésére: a tudományos felismerés gyakorlati alkalmazhatósága, milyen széleskörű a publikáltsága, keresztül ment-e alapvető ellenőrzésen, és milyen a hivatkozott módszer hibaértéke. Ma sem záródott le az a vita, amelyben az egyik álláspont a daktiloszkópiai szakvélemény természettudományos törvényekkel való igazolhatósága mellett érvel, a másik pedig éppen ezt a tudományos megalapozottságot hiányolja. Itt lenne az alkalom, hogy ennek a disszertációnak a szerzője saját eredményeire támaszkodva részletezné álláspontját. Ám az sem lenne hiba, ha úgy foglalna állást, hogy a vita nem eldönthető.

